

Strategies for expanding and deepening the Arbaeen walk with an emphasis on scientific articles from the last ten years

Seyed Pouya Rasoulinejad

Assistant Professor, Department of Islamic Social Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding author).

sp.rasoulinejad@ut.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Akbar Shahbazi

Master's student in Muslim Social Science, Department of Islamic Social Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

shahbazi87@ut.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Abstract

The Arbaeen ceremony is one of the largest contemporary religious gatherings that has had a very large involvement in Iranian society. The aim of this article is to identify the different dimensions of this phenomenon in the research conducted with the aim of helping to improve and develop its quality and quantity. The present study, using the method of systematic review and analysis of scientific articles published in the period 1403-1393, examines the different dimensions of Arbaeen and its effects on social, cultural and identity actions. The findings of the research, which were obtained by reviewing 32 articles published in scientific and research journals in the field of social sciences, show that most studies have focused on qualitative and interpretive approaches and have placed special emphasis on the specific social world of Arbaeen and the temporary suspension of instrumental rationality and social stratifications in this ceremony. Also, various articles emphasize the need to develop transportation infrastructure, strengthen international cooperation, and preserve the cultural and popular authenticity of Arbaeen. Researchers have emphasized the importance of preserving the cultural and popular authenticity of the Arba'in ceremony and have warned that government interference and the holding of official processions can damage the authenticity of the ceremony. Preserving the authenticity of the Arba'in phenomenon, improving infrastructure and proper management, and raising awareness among pilgrims are among the necessary measures to improve the quality of the Arba'in ceremony and make better use of this huge religious and social event.

Keywords: Arbaeen walk, Cultural and social strategies, Shiite rituals, Sociology of Arbaeen.

Extended abstract

Article Title

Strategies for Expanding and Deepening the Arbaeen Pilgrimage with an Emphasis on Scientific Articles from the Past Decade

Design/Methodology/Approach

This study employs a systematic review method to analyze scientific articles related to the Arbaeen pilgrimage. This method provides a robust tool for comprehensive examination and analysis of relevant studies to address the research questions. Articles published in Iranian peer-reviewed journals between 2014 and 2024, using the keyword “Arbaeen,” were collected from databases such as Noor Specialized Journals, the National Journal Database, and the Comprehensive Portal of Humanities. Initially, 150 articles were reviewed, and after screening, 32 articles related to social sciences were selected and analyzed.

The theoretical framework of the study is rooted in post-positivist social science approaches, utilizing interpretive and qualitative methods to analyze the Arbaeen phenomenon. The methods used in the reviewed articles include in-depth and semi-structured interviews (18 cases), participatory observation (6 cases), documentary analysis (5 cases), field observations (2 cases), ethnography (2 cases), content analysis (2 cases), phenomenology (1 case), and semiotics (2 cases). Only one study adopted a mixed-method approach, combining interviews with 11 experts and a questionnaire completed by 388 participants. The thematic scope of the research focuses on the social, cultural, identity-related, and developmental aspects of Arbaeen, exploring its social world, functions, and strategies for its expansion and deepening.

Findings

The findings reveal that the Arbaeen pilgrimage has created a unique social world characterized by the suspension of instrumental rationality, social stratification, and the experience of the sacred. Emotional actions dominate rational ones, with pilgrims and service providers (moakab-holders) prioritizing service to others over material interests. This includes embracing voluntary hardship, transforming the body into an object of suffering, and suspending social hierarchies. Additionally, Arbaeen strengthens the connection between body and soul, challenging gender stereotypes and reducing social distances. The suspension of nationality,

ethnicity, and social stratification fosters an ideal utopia, highlighting shared Shiite and human identities.

The study identified four main functions of Arbæen:

Socially, it enhances collective participation, social cohesion, and intergenerational bonds.

Civilizationally and politically, it showcases the cultural and political power of Shiism and the Islamic Revolution, serving as a medium for Shiite identity.

Individually, it reforms lifestyles, promotes psychological well-being, and strengthens individual identity formation.

Culturally and identity-wise, it fosters cultural unity and convergence among Iranian, Iraqi, and other pilgrims through shared symbols, such as uniform attire.

Proposed strategies include developing transportation infrastructure, promoting grassroots management of moakabs, enhancing intercultural communication, and avoiding the politicization or governmentalization of Arbæen. Preserving the Iraqi authenticity of the event and respecting the host culture are also emphasized.

Research Limitations and Concepts

Key concepts include “Arbæen’s social world,” “suspension of materiality,” “body-soul connection,” “suspension of nationality and stratification,” “affection-oriented action,” and “Arbæen identity.” The social world of Arbæen is defined as a space where everyday interactions and instrumental rationality are suspended, and actions are redefined around collective religious experiences. The suspension of materiality refers to the dominance of emotional actions and the acceptance of sacred suffering. The body-soul connection transforms Arbæen into a physical and spiritual journey that challenges gender stereotypes. The suspension of nationality and stratification fosters collective unity and shapes Arbæen identity through shared symbols.

The main limitation of studies on Arbæen is their predominant focus on qualitative methods, which may limit the generalizability of findings. Only one study employed quantitative methods, indicating a gap in quantitative research. Additionally, the sample of 32 articles seems limited given the scale of the Arbæen phenomenon. The lack of comprehensive studies on economic and managerial impacts, as well as the focus on descriptive and interpretive aspects, are further limitations. Some articles may lack depth due to insufficient field data or theoretical analysis, potentially failing to provide a complete picture of the phenomenon.

Practical Implications

The findings have significant implications for social sciences and the management of religious events. Identifying Arbæen’s social world as a

space where instrumental rationality and social stratification are suspended enhances the understanding of human actions in religious rituals. These insights can inform better policymaking to preserve Arbaeen's cultural and grassroots authenticity. For instance, emphasizing grassroots management of moakabs and reducing governmental intervention can prevent Arbaeen from becoming a politicized or commercialized event.

Social Implications

Socially, Arbaeen strengthens social cohesion and intergenerational bonds, fostering a shared Arbaeen identity that enhances collective belonging among Iranian, Iraqi, and other pilgrims. It serves as a platform for cultural convergence, reducing ethnic and national differences. Culturally, Arbaeen reinforces Shiite identity and promotes values such as mutual aid and compassion, contributing to the reproduction of religious culture in modern societies. These impacts can reduce ethnocentrism and enhance social capital, particularly in regions like Khuzestan.

Originality/Value

The originality of this study lies in its systematic review of Arbaeen-related scientific articles and its comprehensive formulation of Arbaeen's social world. It highlights concepts such as "suspension of materiality" and "affection-oriented action" as key features of the phenomenon, analyzed through a post-positivist social science lens. Furthermore, it offers developmental, managerial, intercultural, and preventive strategies to preserve Arbaeen's authenticity and prevent its politicization, providing a novel approach to managing this massive religious event. The study emphasizes preserving the Iraqi authenticity of Arbaeen for cultural and governmental policymakers while offering field-based recommendations to Iranian pilgrims to ensure the event remains vibrant and authentic.

From a social perspective, the study underscores the importance of preserving Arbaeen's Iraqi authenticity and warns that governmental interventions or an Iranian-centric gaze may undermine its grassroots nature. Recommendations for enhancing intercultural communication and respecting the host culture can reduce cultural tensions and foster convergence between pilgrims and hosts. The study also lays the groundwork for future research on Arbaeen's long-term impacts on identity, economy, and management.

In conclusion, the social world of Arbaeen, characterized by the suspension of instrumental rationality, social stratification, and the experience of the sacred, redefines human actions within a collective religious framework. The event encompasses social, civilizational, individual, and identity-related functions, from strengthening social cohesion to showcasing Shiite cultural power. Proposed strategies include infrastructure development, grassroots service management, intercultural communication, and avoiding politicization or governmentalization.

By providing a systematic analysis and practical strategies, this study enhances the understanding of Arbäeen and its potential for sustainable development and reinforcing Shiite identity. Given Arbäeen's growing significance, further in-depth research in cultural, economic, managerial, and psychological domains is essential.

Keywords: Arbäeen pilgrimage, Social world, Suspension of materiality, Arbäeen identity, Affection-oriented action, Social cohesion, Sociology of Arbäeen.

راهبردهای گسترش و تعمیق پیاده‌روی اربعین با تأکید بر مقالات علمی ده سال اخیر

سیدپویا رسولی‌نژاد

استادیار گروه علوم اجتماعی اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
sp.rasoulinejad@ut.ac.ir

id 0000-0000-0000-0000

اکبر شهبازی

دانشجوی کارشناسی ارشد دانش اجتماعی مسلمین، گروه علوم اجتماعی اسلامی، دانشکده علوم
اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

shahbazi87@ut.ac.ir

id 0000-0000-0000-0000

چکیده

مراسم اربعین یکی از بزرگ‌ترین اجتماعات دینی معاصر است که دربرگیری بسیار زیادی در بین جامعه ایرانی داشته است. هدف این مقاله شناخت ابعاد مختلف این پدیده در پژوهش‌های انجام‌شده با هدف کمک به بهبود و توسعه کیفی و کمی آن است. این مقاله به بررسی پیاده‌روی اربعین و راهبردهای فرهنگی و اجتماعی آن از دیدگاه علوم اجتماعی می‌پردازد. پژوهش حاضر با استفاده از روش مرور نظام مند و تحلیل مقالات علمی منتشرشده در بازه زمانی ۱۳۹۳-۱۴۰۳، به بررسی ابعاد مختلف اربعین و تأثیرات آن بر کنش‌های اجتماعی، فرهنگی و هویتی می‌پردازد. یافته‌های پژوهش که با روش مرور ۳۲ مقاله منتشرشده در مجلات علمی و پژوهشی در حوزه علوم اجتماعی به‌دست آمده است، نشان می‌دهد که اغلب مطالعات بر رویکردهای کیفی و تفسیری متمرکز بوده و تأکید ویژه‌ای بر جهان خاص اجتماعی اربعین و تعلیق موقت عقلانیت ابزاری و قشربندی‌های اجتماعی در این مراسم داشته‌اند. همچنین، مقالات مختلف بر لزوم توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، تقویت همکاری‌های بین‌المللی و حفظ اصالت فرهنگی و مردمی اربعین تأکید دارند. پژوهشگران به اهمیت حفظ اصالت فرهنگی و مردمی مراسم اربعین تأکید داشته و هشدار داده‌اند که دخالت‌های دولتی و برپایی موکب‌های حاکمیتی می‌تواند به اصالت این مراسم آسیب بزند. حفظ اصالت پدیده اربعین، بهبود زیرساخت‌ها و مدیریت مناسب، و آگاهی‌بخشی به زائران از جمله اقدامات ضروری برای ارتقای کیفیت مراسم اربعین و بهره‌برداری بهتر از این رویداد عظیم دینی و اجتماعی است.

کلیدواژه‌ها: پیاده‌روی اربعین، راهبردهای فرهنگی و اجتماعی، آئین‌های شیعی، جامعه‌شناسی اربعین.

شاپای الکترونیک: ۲۵۵۸۸-۶۵۵X / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی فرهنگی

doi 10.22034/scs.2025.497708.1653

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرهای مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی نمی‌باشد.

مقدمه و بیان مسئله

پیاذیه روی اربعین یکی از بزرگ‌ترین اجتماعات انسانی معاصر است که با تغییرات سیاسی و اجتماعی بعد از سقوط رژیم بعث در عراق، هرساله بر گستره برگزاری آن افزوده می‌شود و درنهایت از اوایل دهه ۹۰ شاهد حضور گسترده با روند افزایشی زائران ایرانی در این مراسم هستیم. شکل‌گیری جمعیتی عظیم که بین ۳ تا ۵ میلیون نفر از آنها به‌طور میانگین زائران ایرانی هستند، باعث توجه اندیشمندان و اساتید و فعالان حوزه‌های مختلف علوم انسانی به این اجتماع بزرگ انسانی شده است. شرکت ایرانیان در زیارت اربعین در طول ۱۴ سال گذشته، با شیب تند صعودی همراه بوده است، به‌طوری‌که آمار زائران از ۴۰۰ هزار نفر در اوایل دهه ۹۰ به بیش از ۴ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر در سال ۱۴۰۲ رسیده است (روزنامه فرهیختگان، ۱۴۰۳/۶/۳). این گستره حاوی دلالت‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی وسیعی در زیست‌جهان فردی و جمعی شیعیان است. شیعیان برای اولین‌بار توانسته‌اند یک آیین بزرگ فراملی در یک دوره زمانی مشخص و با حضور زائرانی از کشورهای مختلف داشته باشند. به‌عبارتی دیگر، این آیین مهم‌ترین اجتماع میان‌فرهنگی و بین‌المللی شیعی در تاریخ این مذهب است؛ بنابراین شناخت آن به‌عنوان درِیچه‌ای برای شناخت اجتماعات شیعی در دنیای کنونی بسیار مهم است (رحمانی، ۱۴۰۱، ص. ۴). از جهت دیگر، مناسبات اجتماعی در آیین اربعین نوعی دیگر از مناسبات را در جهان نوین نمایندگی می‌کند، نوعی از کنش جمعی در سطح وسیع که جهان اجتماعی خاص خود را پدید می‌آورد، نوعی از جهان اجتماعی که در آن مناسبات جاری در زندگی روزمره و نظامات قشربندی و سلسله‌مراتب اجتماعی موقتاً به تعلیق درمی‌آید و تجربه‌ای که از یک تجربه دینی برمی‌خیزد. «تجربه دینی تجربه‌ای از جنس تعلیق امر مادی و روزمره است که در اثنای آن امور و کنش‌ها در چهارچوب‌ها و منطق عقلانی، روزمره و شناخته‌شده تبیین‌پذیر نیستند. در عرصه کنش عملی، گویی نیت‌مندی، محاسبه‌گری، برنامه‌ریزی در شکل متعارف آن که از ویژگی‌های عقل ابزاری است، برای مدتی با تعویق مواجه می‌شود. در عرصه کنش ذهنی، پدیده‌ها به‌گونه‌ای بازتفسیر و فهم می‌شوند که گویی اسباب و علل مادی دست‌کم برای مدتی به‌نحو آشنا و روزمره عمل نمی‌کنند» (رضوی‌زاده، ۱۳۹۶، صص. ۱۲-۱۱).

تمام آنچه در اربعین به‌عنوان یک پدیده اجتماعی جریان دارد، لزوم توجه علوم

اجتماعی به این پدیده را یادآوری می‌کند. اگرچه این واقعه در طول حدود ۲۰ سال از گسترش آن مورد بی‌مهری بخش بزرگی از بدنه علوم اجتماعی قرار داشته است؛ اما در رویکردی دینی به علوم اجتماعی، پیاده‌روی اربعین واجد ویژگی‌های نو به‌مثابه نقطه عطفی در شکل‌گیری نوعی جدید از کنش انسانی است، کنشی که حتی در صورت‌بندی مشهور ماکس وبر نیز نمی‌گنجد و اساساً ما با یک جهان اجتماعی جدید مواجه هستیم. معنا و احساس تعلق در چهارچوب باورها، آیین‌ها، تجارب و جنبه‌های اجتماعی دین از مهم‌ترین مؤلفه‌های شکل‌دهنده یک واقعیت دینی محسوب می‌شود که کنشگران در تعاملات اجتماعی به کار می‌برند. بدین ترتیب، معنا و تفاسیر کنشگران یک جامعه می‌تواند زنده‌کننده فهم یک پدیده اجتماعی باشد؛ زیرا هر فرد با علایق، اهداف و انگیزه‌های متفاوت وارد عرصه کنش و تجربه می‌شود. اکتشاف به معنای شناسایی و توصیف پدیده‌ها در قالب اجتماعی و همچنین تلاش برای درک دلایل کنش اجتماعی فردی است (Blaikie, 2011, pp. 101-102).

مراسم پیاده‌روی اربعین با این اوصاف می‌تواند یکی از موضوعات جذاب برای پژوهشگران علوم اجتماعی باشد، یعنی صورتی خاص از مناسک جمعی دینی که مناسباتی جدید در کنش انسانی خلق کرده است و شناخت ابعاد چنین واقعیتی، روزهایی نو در علوم اجتماعی را باز می‌کند. معنا و احساس تعلق در چهارچوب باورها، آیین‌ها، تجارب و جنبه‌های اجتماعی دین از مهم‌ترین مؤلفه‌های شکل‌دهنده یک واقعیت دینی محسوب می‌شود که کنشگران در تعاملات اجتماعی به کار می‌برند. بدین ترتیب، معنا و تفاسیر کنشگران یک جامعه می‌تواند زنده‌کننده فهم یک پدیده اجتماعی باشد؛ زیرا هر فرد با علایق، اهداف و انگیزه‌های متفاوت وارد عرصه کنش و تجربه می‌شود. اکتشاف به معنای شناسایی و توصیف پدیده‌ها در قالب اجتماعی و همچنین تلاش برای درک دلایل کنش اجتماعی فردی است.

به عبارت دیگر، جهان اجتماعی اربعین از ساحتی مکانی و زمانی خود عبور کرده و خودش را در زمان و مکان‌های خارج از خود بازتولید می‌کند. یکی از دلایل شاید همان نوع کنش انسانی و درکی است که از عالم در جهان اجتماعی اربعین پدید می‌آید و کسی که تجربه زیسته اربعین را دارد دوست می‌دارد آن حس اتوپیایی تعلیق عقلانیت ابزاری و تعلیق سلسله‌مراتب و قشربندی را در خارج از آن ایام نیز تجربه نماید، تجربه‌ای لذت‌بخش که البته نتیجه به جان خریدن رنج زیارت و پیاده‌روی است و این لذت در درون خود نیز حکایت از انسان سوژکیتوی دارد که برای درک این لذت حرکت کرده، آن را دریافت نموده و دوباره در ایام مختلف سال

دوست دارد آن را تکرار نماید.

این رویداد نه تنها نشان دهنده ارتباط عمیق میان افراد و جامعه معاصر است بلکه تأثیری ژرف بر هویت، فرهنگ و تعاملات اجتماعی به ویژه در جوامع مسلمان دارد. با توجه به افزایش روزافزون تعداد زائران و گسترش مناسک مربوط به اربعین، ضروری است که پژوهش های علمی متعددی به بررسی ابعاد مختلف این رویداد بپردازند. مقالات علمی درباره اربعین می توانند زمینه درک بهتری از پدیده های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی که در این مناسک شکل می گیرد را فراهم کنند، همچنین تأثیرات این جریان در تقویت هویت ملی و مذهبی را بررسی نمایند. از این رو، مرور نظام مند مقالات علمی که روشی برای مطالعه و تشخیص همه جانبه و تحلیل مطالعات و تحقیقات مرتبط برای پاسخ گویی به پرسش های پژوهش است، می تواند به تجمیع دانش موجود و شناسایی نقاط ضعف و قوت پژوهش های پیشین کمک و بر لزوم انجام پژوهش های آینده تأکید کند؛ بنابراین این پژوهش در صدد است از طریق مرور نظام مند مقالات مرتبط با موضوع اربعین، به بررسی راهبردهای گسترش و تعمیق این پیاده روی بپردازد.

۱. اهداف پژوهش

مقاله حاضر با هدف شناسایی و احصاء راهبردهای گسترش و تعمیق پیاده روی بزرگ اربعین از طریق بررسی پژوهش های انجام گرفته پیرامون پدیده اربعین و ادبیات خلق شده در علوم اجتماعی حول این موضوع بوده است. همچنین تلاش بر این بوده است از لابه لای متون پژوهشی راهبردهای پیشنهادی برای تقویت موضوع و همچنین آسیب شناسی این پدیده استخراج و ارائه گردد. با توجه به بساطت معنایی و تکرار رویکردها به موضوع تلاش بر این بوده است تا صورت بندی نسبتاً کاملی از مفاهیم برجسته شده در این موضوع از جنبه های مختلف کارکردی، ساختاری و تفسیری از متن پژوهش ها استخراج گردد.

۲. سؤال های پژوهش

در مجموع، این پژوهش به دنبال این بوده تا به پرسش های ذیل پاسخ دهد:

۱- رویداد اربعین به عنوان یک جهان اجتماعی خاص واجد چه ابعاد و خصیصه هایی می باشد؟

۲- مراسم پیاده روی اربعین چه کارکردهایی در حوزه های مختلف دارد؟

۳- چه راهبردهایی را می‌توان در راستای گسترش و تعمیق پیاده‌روی اربعین پیشنهاد نمود؟

۳. پیشینه پژوهش

تاکنون هیچ پژوهشی که مطالعات و تحقیقات انجام‌شده با موضوع پیاده‌روی اربعین را به‌صورت نظام‌مند مرور و ضمن صورت‌بندی کلی از مفاهیم تأکید شده، پس از بررسی مقالات، راهبردهای نظری و عملی برای بهبود و یا توسعه این رویداد فرهنگی ارائه نماید، به انجام نرسیده است. بااین‌حال، پژوهشگران علوم اجتماعی از زوایای مختلف سعی کرده‌اند این پدیده را واکاوی و بررسی نمایند.

برای نمونه، رحمانی (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان «پیاده‌روی زیارت اربعین: از اتوپیا و ایدئولوژی تا هتروتوپیا» ادبیات دو گروه منتقدان روایت جمهوری اسلامی و نگاه حامیان نظام به پدیده اربعین را بررسی نموده است. درواقع، این پژوهش به شناسایی دو گفتمان اصلی پرداخته است: یکی متعلق به جبهه انقلاب و معتقدان به انقلاب اسلامی که تلاش می‌کنند اتوپیا‌های خود را در واقع جستجو کنند و مشروعیت‌بخشی به نظم سیاسی را از طریق گفتمان حکومتی توجیه نمایند. دیگری، منتقدانی هستند که با نگاهی وارونه، دست‌کاری‌های سیاسی و ناکارآمدی‌های نظم موجود را نقد کرده و این واقعه را به‌مثابه هتروتوپیایی برای انتقاد از وضعیت کنونی تفسیر می‌کنند.

رمضانی تمیجانی (۱۳۹۹) نیز «گونه‌ها و ساحت‌های مشارکت جمعی در پیاده‌روی اربعین» را بررسی کرده است. این مقاله به بررسی مشارکت جمعی در آیین پیاده‌روی اربعین پرداخته و تفاوت‌های آن را با سایر آیین‌های زیارتی در ادیان دیگر مورد تحلیل قرار داده است. برخلاف دیگر مسیرهای زیارتی که فاقد ویژگی‌های لازم برای مشارکت جمعی هستند، اربعین با ویژگی‌های منحصربه‌فرد خود، نظم اجتماعی و هویت جمعی را شکل می‌دهد که عمیقاً ریشه‌دار و معنوی است. مشارکت در این آیین به نوعی «یاری‌گری ارادت‌ورزانه» اطلاق می‌شود که هدف آن تنها به فرد محدود نمی‌شود بلکه به یک وجود قدسی وابسته است. این پدیده به ایجاد بستری برای خودیاری، دگریاری و همیاری کمک می‌کند و بر معانی قابل‌توجهی از دینداری شیعیان تأکید دارد.

نورالله‌زاده و اسدی (۱۳۹۹)، راهبرد رسانه‌های استانی در خصوص توسعه اقتصادی استان ایلام را با تأکید بر گردشگری زیارتی در اربعین حسینی

(علیه السلام) بررسی کرده و پیشنهادات و راهبردهای مختلفی برای توسعه اقتصادی استان‌های مسیر پیاده‌روی اربعین پیشنهاد نموده‌اند. از جمله راهبردهای پیشنهادی مقاله مذکور استفاده از ظرفیت‌های شهرهای مسیر اربعین برای توسعه محلی و ایجاد اشتغال پایدار برای اهالی است.

بنی اسد (۱۳۹۹)، در پژوهش خود به بررسی قوم‌نگاری پدیده اربعین، راهبردهای توسعه و تعمیق این فرهنگ و نقش نهادهای مختلف در این امر پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اربعین نوعی همگرایی را بین فرهنگ‌ها ایجاد کرده و منجر به تقویت و گسترش فرهنگ عظیم جهانی مسلمانان و تشیع (بدون توجه به قوم، نژاد، سن و سایر تفاوت‌های فرهنگی) می‌شود؛ بنابراین ضرورت دارد که از سوی نهادها و سازمان‌های داخلی و البته با همکاری سازمان‌های عراقی در توسعه و تعمیق این فرهنگ تلاش شود.

شهرابی فراهانی (۱۴۰۰)، در پژوهش خود با عنوان «ادراک معنوی انسان از ابرویداد مذهبی اربعین حسینی» نشان داده است که تجربه درونی زائران اربعین بر احساس نزدیکی به خالق، ارتباط و آرامش روحی، ارزش‌های والای انسانی و بازگشت به خویشتن کمک می‌کند و این احساسات همگی به درک بهتر از ماهیت واقعی انسان یاری می‌رساند. ادراک معنوی گردشگران عنصر کلیدی در شکل‌گیری ابرویداد مذهبی اربعین است که نیازمند توجه بیشتری برای توسعه کیفی این رویداد است.

هاشمی مقدم (۱۴۰۲)، در مقاله «انسان‌شناسی زیارت: مطالعه‌ای در آسیب‌شناسی مراسم اربعین» به آسیب‌شناسی این مراسم پرداخته و در نهایت راهبردهایی را برای بهبود این آیین پیشنهاد داده است. بر اساس نتایج این پژوهش، رشد سریع و گسترده آیین پیاده‌روی اربعین باعث بروز آسیب‌هایی مانند مدیریت دولتی نامناسب و اختلافات فرهنگی میان زائران ایرانی و میزبانان عراقی شده است. راهکارهای پیشنهادی برای بهبود این پدیده شامل تقویت زیرساخت‌ها توسط دولت و افزایش مشارکت مردمی در برپایی موكب‌ها و آموزش زائران درباره فرهنگ میزبانان است. این اقدامات می‌توانند به کاهش تنش‌ها و بهبود کیفیت مراسم اربعین کمک کنند.

همچنین، پویافر (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان «خیر ایرانی - خیر عراقی؛ مقایسه الگوی فعالیت‌های خیر دینی ایرانیان و عراقیان در آیین پیاده‌روی اربعین»، تفاوت معنایی اربعین بین زائران ایرانی و عراقی را بررسی نموده است. نتایج این

پژوهش نشان داد که فعالیت‌ها و خدمات عراقیان و ایرانیان به‌رغم شباهت‌های کلی، شامل تفاوت‌های اساسی از جمله در شیوه مدیریت و تأسیس موب‌ها، نقش حکومت در سازمان‌دهی اجرایی اربعین، انگیزه‌های سیاسی و انقلابی از فعالیت‌های خیر دینی و میزان رقابت برای خدمت‌رسانی می‌شود. بر این اساس، دلالت‌های نتایج پژوهش برای سیاست‌گذاری مناسب در نحوه مواجهه نظام حکمرانی با امر دینی و کنش‌های خیر در آیین پیاده‌روی اربعین بحث شده است.

ویسی و همکاران (۱۴۰۳)، در مقاله «پیاده‌روی اربعین به‌مثابه یک رسانه برای جامعه تشیع» تأثیرات کارکردی این پدیده برای جامعه شیعی را بررسی نمودند. نتایج این پژوهش نشان داد که پیاده‌روی اربعین دارای پنج کارکرد بسیج اجتماعی، سرگرمی، تداوم و استمرار، همبستگی و ارتباط و اطلاع‌رسانی می‌باشد.

قنبری برزیان (۱۴۰۳) نیز در پژوهشی تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر قدرتمندی هویت در جامعه عرب زبان خوزستان و تأثیر این آیین بر جامعه عرب‌زبان این استان را بررسی کرده است. یافته‌های این پژوهش نشان از تأثیر مثبت این پدیده از حیث اجتماعی و ملی داشته است. طبق این پژوهش، پیاده‌روی اربعین در تقویت هویت ملی و افزایش همبستگی اجتماعی و کاهش قوم‌گرایی در میان عرب‌زبانان تأثیر مثبت داشته است، به‌طوری‌که آنها پیاده‌روی اربعین را به‌مثابه فرصتی برای محرومیت‌زدایی و زدودن عرب‌ستیزی و تقویت سرمایه اجتماعی می‌دانند.

با وجود اینکه پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین رویدادهای مذهبی جهان، توجهات زیادی را به خود جلب کرده؛ اما پژوهش‌های علوم اجتماعی در این زمینه هنوز با خلأهای مهمی روبه‌رو است. پژوهش‌های انجام‌شده اغلب به جنبه‌های توصیفی و کیفی پرداخته‌اند و هنوز به انجام پژوهش‌های جامع‌تر و عمیق‌تری نیاز می‌شود. این پژوهش با بررسی نظام‌مند تحقیقات انجام‌شده در رابطه با موضوع اربعین سعی دارد ابعاد و وجوه کامل‌تری از موضوع را روشن نماید و به ارائه تصویری جامع از این رویداد فرهنگی و مذهبی بپردازد.

۴. تعریف مفاهیم

۴-۱. راهبرد

راهبرد در اصل یک اصطلاح نظامی به معنای سنجیدن موقعیت خود و حریف و طرح نقشه برای روبه‌رو شدن با او در مناسب‌ترین وضع است (امیرکبیری، ۱۳۸۱)؛ اما به تدریج این اصطلاح یا به عبارتی فن نظامی جایگاه مهمی در رهبری و مدیریت

سیاسی و سپس اقتصادی پیدا کرد. در یک معنای ساده، راهبرد یعنی روش کلی برای رسیدن به هدف کلی (استیسی، ۱۳۹۲). راهبرد یعنی تعیین اهداف بنیادی بلندمدت، اتخاذ شیوه کار، و تخصیص منابع لازم برای تحقق اهداف. راهبرد یک برنامه جامع برای عمل است که جهت‌گیری‌های عمده سازمان را معین می‌کند و برای تخصیص منابع در مسیر کسب هدف‌های بلندمدت سازمانی، رهنمودهایی ارائه می‌دهد (رابینز، ۱۳۹۶). با تلفیق تعارف فوق، می‌توان راهبرد را عبارت از یک برنامه جامع و کامل دانست که اهداف بلندمدت را تعیین، فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف را شناسایی و در نتیجه نظر به منابع در اختیار خود تصمیم‌گیری می‌نماید (رسولی‌نژاد، ۱۴۰۳، ص. ۸۸۲).

۴-۲. راهبرد فرهنگی

راهبرد فرهنگ به مجموعه‌ای از برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات هدفمند برای مدیریت، تقویت و جهت‌دهی ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی در یک جامعه یا سازمان اطلاق می‌شود (هافستد، ۲۰۰۱). این مفهوم بر استفاده آگاهانه از ابزارهای فرهنگی برای دستیابی به اهداف کلان اجتماعی یا سازمانی تأکید دارد. راهبرد فرهنگ شامل شناسایی عناصر کلیدی فرهنگ، تحلیل تأثیرات آن بر رفتارها و طراحی سیاست‌هایی برای حفظ یا تحول فرهنگی است. این فرایند می‌تواند در سطوح مختلف اجرا شود و نیازمند هماهنگی نهادها است. هدف اصلی، ایجاد هم‌افزایی فرهنگی برای توسعه پایدار و انسجام فرهنگی است (چاین، ۲۰۱۰). اصولاً راهبرد، راهی است که برای تغییر وضعیت فعلی به یک وضعیت بهتر ابداع یا انتخاب می‌شود؛ به‌کاربردن کلمه «راهبرد فرهنگی» به معنای تمرکز اصلی بر تغییر وضعیت موجود فرهنگی است. این فرایند شامل تعیین مأموریت، هدف‌های اساسی فرهنگی و تخصیص منابع ضروری برای دستیابی به اهداف است (عارفی، ۱۳۹۳، ص. ۸۱). در راهبرد فرهنگی، تمرکز بر بُعد فرهنگی جامعه از طریق استخدام ابزارهایی با ماهیتی جذاب، غیرمحسوس و خوشایند از جمله رسانه، هنر، ادبیات، علم و... است که قلوب، اذهان و اعتقادات جامعه را بدون اینکه حساسیتی برانگیزد، تغییر می‌دهد (عارفی، ۱۳۹۳، ص. ۹۲).

۴-۳. آئین شیعی

آئین‌های مذهبی یکی از سطوح اصلی در سنجش و شناخت ادیان مختلف است که از

دیرباز در میان مردم رواج داشته و انسان‌ها با هر مذهبی همواره به دنبال بهانه‌ای برای برگزاری مراسم در زمان و مناسبت‌های مختلف بوده‌اند. شیعیان برای حفظ و ترویج عقایدشان اقدام به برگزاری آئین‌های ویژه خود می‌کردند. از زمان فاطمیان و صفویه دولت‌های شیعی بر اجرای آئین‌های شیعی اهتمام داشته و به اجرای آئین‌هایی مانند عزاداری عاشورا، عید غدیر و میلاد ائمه (علیهم‌السلام) که مخصوص شیعیان بود به اشکال مختلف و ویژه اقدام می‌کردند و برخی آداب مربوط به این جشن‌ها را نیز خودشان به آن اضافه کردند. همین‌طور مشارکت مردم در مراسم سوگواری یا جشن‌ها، با راهپیمایی و دریافت هدایا، شرکت در گستردن سفره‌ها و رفتن به اماکن زیارتی، مدیحه‌سرایی و نوحه‌خوانی، قرائت قرآن و عبادت و... همه نمونه‌هایی از کنش جمعی، همبستگی و همراهی اکثریت مردم با حکومت و همچنین با یکدیگر برای هرچه بهتر برگزار شدن این مراسم بود (رستم‌پور ملکی، ۱۴۰۲). به عبارت دیگر، مقصود از آئین‌های شیعی آن دسته از مناسک هستند که با انقطاع زمانی موجب گردهم آمدن پیروان تشیع در یک مکان و با احساس مشترک در یک زمان خاص می‌گردد و از این‌رو آئین‌های شیعه از مراسمات جشن و سرور در ایام و اعیاد مذهبی تا گردهمایی‌های همچون اربعین و پیاده‌روی‌های مذهبی و همچنین عزاداری ایام شهادت ائمه اطهار (علیهم‌السلام) در طول سال را شامل می‌شود.

۴-۴. جهان اجتماعی

مبانی هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و تجربی می‌تواند به شکل‌گیری جهان‌های اجتماعی مختلف با مختصات و پیش‌فرض‌های گاه‌ها در برابر هم منجر گردد. رسمیت دادن به معرفت‌شناسی‌های فراتجربی امکان شناخت ساخت‌های زندگی اجتماعی در ابعاد فراتجربی را فراهم می‌آورد و در تحلیل پدیده‌های اجتماعی، می‌توان ابعاد وسیع‌تری از بُعد تجربی و یا تفهمی را دید. در جهان متجدد از علم اجتماعی تجربی استفاده می‌شود و انسان متجدد برای نفی اساطیر به انکار هر نوع حقیقت متعالی و فوق طبیعی می‌پردازد. در این جهان عقل متافیزیکی و عملی از اعتبار ساقط می‌شود و تنها شناخت حسی و عقل تجربی به عنوان ابزار تسلط بر طبیعت به رسمیت شناخته می‌شود. در شناخت اجتماعی (و حیانی) اگر از وحی و مراتب مختلف عقل بشری استفاده می‌کند، به مراتب مشاهده و توصیف و تبیین ابعاد طبیعی جامعه محدود نمی‌شود و ضمن توصیف و تبیین ابعاد تفهمی و حتی فوق طبیعی جامعه از ابعاد ارزشی، تجویزی و انتقادی نیز برخوردار می‌گردد (پارسانیا، ۱۳۹۲، صص. ۲۷۳-۲۶۳).

۵. روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش مرور نظام‌مند انجام شده است. این روش مطالعه ابزاری قوی برای مطالعه و تشخیص همه‌جانبه و تحلیل مطالعات مرتبط برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های پژوهش مورد نظر است. با بررسی و انجام مطالعات به صورت پراکنده تنها می‌توان به یک جنبه از یک تصویر بزرگ‌تر رسید، درحالی‌که ارزش یک بررسی نظام‌مند در ترکیب کردن قطعات گسسته و هم‌افزایی نتایج در یک روش سازمان‌یافته است و این امکان را فراهم می‌سازد که پژوهشگر یک نمای کلی از موضوع مورد بررسی کسب کند (کنعانی و دیگران، ۱۳۹۷، ص. ۱۲). در این پژوهش مقالات منتشره علمی پژوهشی داخلی در بازه زمانی ۱۳۹۳-۱۴۰۳ با موضوع اربعین مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به اینکه در هر کدام از پژوهش‌های مرور شده موضوع اربعین از دیدگاه‌های متفاوتی بررسی شده، در تحلیل و تشکیل جداول و مقوله‌بندی‌ها نیز متغیرها و عوامل مختلفی دیده شده است. جستجوی مقالات با استفاده از کلیدواژه «اربعین» در پایگاه‌های داده‌ای مشتمل بر پایگاه مجلات تخصصی نور، بانک اطلاعات نشریات کشور و پرتال جامع علوم انسانی به انجام رسیده است. روال غربال‌گری مقالات بدین صورت بوده است که بر اساس کلیدواژه محوری «اربعین» مقالات جستجو شد و در پایگاه‌های مذکور در ابتدا ۱۵۰ مقاله مورد بررسی اولیه قرار گرفتند و از آنجایی که مقالات منتشر شده در حوزه اربعین در شاخه‌های مختلف علوم انسانی و دینی بودند، در غربال‌گری دوم مقالاتی که در مجلات و نشریات تخصصی علوم اجتماعی منتشر شده بودند جستجو و نهایتاً ۳۲ مقاله مورد ارزیابی قرار گرفت.

بخش‌های گوناگون متن مقالات منتخب به گونه‌ای معطوف به پرسش‌های پژوهش، از زوایای مختلف به صورت نظام‌مند خوانش و مرور گردیدند. فهرست اطلاعاتی که در قالب پرسش از مطالعات مذکور استخراج شده شامل موارد زیر است: میدان انجام پژوهش، رویکردها و روش‌های پژوهش، سال انجام پژوهش، گروه‌های مورد مصاحبه، مفاهیم ذیل جهان اجتماعی اربعین، کارکردهای مراسم پیاده‌روی اربعین، راهبردهای پیشنهادی گسترش و تعمیق پیاده‌روی اربعین در مقالات مرور شده و در نهایت ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی برای بهبود عملی و نظری پدیده اربعین.

از آنجایی که طیف وسیعی از داده‌ها در چند مرحله خوانش، توصیف و کدگذاری شده، در نهایت این داده‌ها به مقولات کلی دسته‌بندی و ارائه گردید. در آخرین

مرحله پردازش داده‌ها، تبیین‌های تفسیری مبتنی بر یافته‌های توصیفی به شیوه‌ای نظام‌مند و باورپذیر بر ساخت گردیده‌اند.

۶. یافته‌های پژوهش

قبل از پرداختن به پرسش‌های پژوهش لازم است که ویژگی‌های توصیفی مقاله در اختیار خواننده قرار بگیرد؛ بنابراین در ابتدا، ویژگی‌های توصیفی مقالات بررسی‌شده در حوزه اربعین ارائه می‌گردد. مقالات منتشرشده با موضوع اربعین حجم نسبتاً قابل توجهی از مقالات در مجلات و پایگاه‌های علمی بین سال‌های ۱۳۹۳-۱۴۰۳ را به خود اختصاص داده‌اند. همان‌طور که بیان شد، با بررسی مقالات منتشرشده در مجلات تخصصی علوم اجتماعی، درنهایت ۳۲ مقاله در چندین مرحله بازخوانی، کدگذاری و درنهایت در چند مقوله اصلی و فرعی دسته‌بندی شد. از بین ۳۲ مقاله انتخاب‌شده ۳۱ مقاله با روش‌های کیفی به انجام رسیده است که عمدتاً تلفیقی از روش‌های مشاهده مستقیم، مشاهده مشارکتی، مصاحبه عمیق و مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته را شامل می‌شود. نکته دیگر این است که ۲۳ مقاله از ۳۲ مقاله ذکر شده با استفاده از مشاهدات مستقیم و حضور میدانی محققان در راهپیمایی اربعین نوشته شده که این به معنای حضور قدرتمند انواع روش‌های کیفی خصوصاً روش‌های میدانی در مقالات مرتبط با اربعین است.

جدول (۱): میدان پژوهش مقالات مرتبط با اربعین

میدان پژوهش	تعداد	درصد
مشاهده میدانی و روش‌های کیفی با حضور در راهپیمایی اربعین	۲۳	۷۲
سایر روش‌ها خارج از میدان اصلی پژوهش	۹	۲۸
جمع	۳۲	۱۰۰

ازسوی دیگر، تنها یک پژوهش از ۳۲ مقاله از روش کمی استفاده کرده است که البته این پژوهش نیز با استفاده از رویکرد تلفیقی و با بهره‌گیری از هر دو روش کیفی و کمی انجام شده است و بخشی از مقاله با پرسش‌نامه و تحلیل آماری و بخشی دیگر با مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته با ۱۱ کارشناس به سرانجام رسیده است. با توجه به حضور و تجربه زیسته اغلب پژوهشگران در مراسم اربعین، روش‌های مردم‌نگارانه و انواع روش‌های کیفی از جمله مشاهده مستقیم و انواع مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته و... حضور جدی دارند. ازسوی دیگر در بسیاری از مقالات سمت و

سویی آشکار به سمت حرکت به پدیدارشناسی اربعین به چشم می خورد.

جدول (۲): رویکردها و روش های پژوهش در مقالات مرتبط با موضوع اربعین

رویکرد پژوهشی	روش های استفاده شده و فراوانی هر کدام	مقالات
کیفی	مصاحبه عمیق و نیمه-ساخت یافته (۱۸)؛ مشاهده مشارکتی (۶)؛ روش اسنادی (۵)؛ مشاهدات میدانی (۲)؛ مردم نگاری (۲)؛ تحلیل محتوا (۲)؛ پدیدارشناسی (۱)؛ تحلیل مضمون (۱)؛ نشانه شناسی (۲)	موحد (۱۳۹۹)؛ شراهی و ذوالفقارزاده (۱۳۹۸)؛ گیویان (۱۳۹۶)؛ کرمی مریجی (۱۴۰۱)؛ کرمی قهی (۱۳۹۹)؛ تاج بخش (۱۳۹۹)؛ رضوانی و غلامی (۱۴۰۱)؛ رحمانی (۱۴۰۱)؛ کرمی و بذرافشان (۱۳۹۳)؛ شهرابی (۱۴۰۰)؛ طاهری و لطیفی (۱۴۰۲)؛ رضوانی تمیجانی (۱۴۰۲)؛ ویسی و همکاران (۱۴۰۳)؛ هاشمی مقدم (۱۴۰۲)؛ رضوانی تمیجانی (۱۳۹۹)؛ طباطبایی و همکاران (۱۴۰۲)؛ رمضان (۱۳۹۷)؛ احمدی (۱۳۹۷)؛ موسوی و بیات (۱۳۹۷)؛ ذکایی و اسلامی (۱۳۹۷)؛ غیائی فتح آبادی و همکاران (۱۴۰۰)؛ فروغی و همکاران (۱۳۹۹)؛ تاج بخش و همکاران (۱۳۹۸)؛ پویافر و همکاران (۱۳۹۹)؛ بیات و قاسمی (۱۳۹۹)؛ عبداللهیان و طباطبایی (۱۴۰۰)؛ پویافر (۱۳۹۹)؛ رضوی زاده (۱۳۹۶)؛ نورالله زاده اسدی (۱۳۹۹)؛ بنی اسد (۱۳۹۹)؛ میرصادقی و همکاران (۱۳۹۷)
تلفیقی (کمی - کیفی)	مصاحبه با ۱۱ کارشناس تا اشباع نظری پرسش نامه ۳۸۸ نفری و تحلیل آماری	محسن زاده و همکاران (۱۴۰۰)

تحلیل کمی مقالات بررسی شده با موضوع اربعین در حوزه های علوم اجتماعی نشان از روند صعودی انتشار مقالات از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ دارد، به طوری که در این سال تعداد مقالات منتشر شده به عدد ۱۰ می رسد و از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳ در عدد هر سال ۴ مقاله متوقف می شود. قضاوت درباره کمیت مقالات منتشر شده در مجلات علمی قانداً باید در یک بررسی مجزا و در مقایسه با سایر پدیده های اجتماعی انجام پذیرد؛ اما به نظر می رسد متوسط هر سال ۴ مقاله در رابطه با موضوع اربعین با توجه به وسعت و دربرگیری اجتماعی این موضوع عدد قابل توجهی نباشد. ازسوی دیگر پژوهش های کاربردی در حوزه اربعین که ناظر به مسائل مدیریتی و اجرایی از نگاه

علوم اجتماعی باشد نیز عدد قابل‌توجهی نیست و تنها سه مقاله در عنوان خود راهبردهای اجرایی برای مراسم اربعین را دربر داشتند؛ اما از تفسیر مقالات می‌توان به راهبردهای پیشنهادی پژوهشگران علوم اجتماعی در سطوح مختلف در خصوص راهپیمایی اربعین دست یافت که در ادامه پژوهش حاضر آمده است.

جدول (۳): تعداد مقالات منتشر شده با موضوع اربعین بر مبنای سال (۱۳۹۳-۱۴۰۳)

سال	تعداد مقاله
۱۳۹۳	۱
۱۳۹۶	۲
۱۳۹۷	۵
۱۳۹۸	۲
۱۳۹۹	۱۰
۱۴۰۰	۴
۱۴۰۱	۴
۱۴۰۲	۴
۱۴۰۳	۱
جمع	۳۲

بسیاری از پژوهشگران برای جمع‌آوری داده‌ها سراغ کنشگران مختلف در حوزه اربعین رفته‌اند. به‌طور کلی، جامعه هدف از حیث منابع مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها را می‌توان در دسته‌های چند طبقه‌بندی نمود، اگرچه بسیاری از داده‌ها با مصاحبه و مشاهده مستقیم رفتار زائران (ایرانی و عراقی) و مروجان (موکب‌داران و دست‌اندرکاران) انجام شده است. همچنین تعداد زیادی از پژوهش‌ها نیز برای تحلیل پدیده سراغ کارشناسان مختلف و انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته با آنان رفته‌اند. این دسته از مقالات در زمره تحلیل‌های ثانویه قرار می‌گیرند که تلاش کرده‌اند با تلفیق داده‌های اسنادی و گفتار نخبگانی با واقعیت میدانی به یک فرامتن بیشتر از میدان تحقیق دست یابند؛ بنابراین، داده‌های میدانی را بر مبنای گروه مورد مشاهده یا مورد مصاحبه می‌توان در سه دسته طبقه‌بندی کرد: ۱- زائران، ۲- میزبانان و مروجان (موکب‌داران و دست‌اندرکاران)، ۳- کارشناسان و نخبگان.

در رویکردهای کیفی که تلاش برای نفوذ به عمق ذهن کنشگران دارند، کنشگران

اصلی همان زائران و البته موکب‌داران هستند، جایی که این کنشگران هم به‌عنوان ابژه مطالعه هستند و هم سوژه‌ای که کنششان منجر به خلق معنا و پدیداری خاص از رفتار در یک بستر اجتماعی و زمانی خاص می‌شود. این درهم‌تنیدگی سوژه و ابژه در بستر جغرافیایی و زمانی اربعین منجر به انجام تحقیقات نسبتاً با فراوانی زیاد با رویکردهای مختلف پدیدارشناسانه و روش‌های مختلف کیفی شده است. دلیل عدم رغبت برای مطالعات کمی نیز احتمالاً در همین خاص‌بودگی و تفسیری بودن پدیده اربعین است که محققان علوم اجتماعی را خودبه‌خود از انجام آن دور می‌کند، چراکه در مطالعات کمی امکان کشف و تفسیر پدیده‌ای چون اربعین آن‌چنان که باید میسر نیست. هدف عمده از مصاحبه با دو گروه اول یعنی زائران و مروجان نفوذ به اعماق ذهن و کشف پدیدار پدیده اربعین در ذهن آنها بوده است و هدف از مصاحبه با کارشناسان نیز به‌نوعی دریافت تحلیلی از کنش‌ها و داده‌های میدانی و عمدتاً برای رفع خلأ نظری در مقالات و پژوهش‌ها بوده است.

جدول (۴): گروه‌های مختلف مورد مصاحبه و پژوهش در موضوع اربعین

گروه هدف	روش پژوهش	مقالات مرتبط
زائران	مشاهده مشارکتی، مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته، مردم‌نگاری	موحد (۱۳۹۹)؛ شرابی و ذوالفقارزاده (۱۳۹۸)؛ گیویان (۱۳۹۶)؛ کرمی قه‌بی (۱۳۹۹)؛ تاج‌بخش (۱۳۹۹)؛ رضوانی و غلامی (۱۴۰۱)؛ فروغی و همکاران (۱۳۹۹)
کارشناسان و نخبگان	مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته	ویسی و همکاران (۱۴۰۳)؛ هاشمی مقدم (۱۴۰۲)؛ طباطبایی و همکاران (۱۴۰۲)؛ محسن‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)
میزبانان و دست‌اندرکاران	مصاحبه عمیق و نیمه‌ساخت‌یافته، مشاهده مستقیم، مردم‌نگاری	کرمی و بذرافشان (۱۳۹۳)؛ رضانی تمیجانی (۱۳۹۹)؛ رمضان تمیجانی (۱۴۰۲)؛ پویافر و همکاران (۱۳۹۹)

اولین سؤالی که بایستی در این مکتوب بدان پاسخ داده شود، عبارت از این است که پیاده‌روی اربعین از چه جهان اجتماعی‌ای و با چه ابعاد و خصیصه‌هایی برخوردار می‌باشد. جهان اجتماعی اربعین یکی از مفاهیم اساسی مورد استناد در مقالات بررسی‌شده بوده که به مفهوم جهان اجتماعی منحصربه‌فردی است که پدیده اربعین ساخته است، پدیده‌ای که هم در سطح کنش و هم در سطح ساختاری گونه‌ای بدیع

از کنش انسانی را ساخته است. هر جهان اجتماعی با نوعی از شناخت اجتماعی همراه است، جهان اساطیری از شناخت اجتماعی اسطوره‌ای بهره می‌برد. در جهان متجدد از علم اجتماعی تجربی استفاده می‌شود و انسان متجدد برای نفی اساطیر به انکار هر نوع حقیقت متعالی و فوق طبیعی می‌پردازد. در این جهان عقل متافیزیکی و عملی از اعتبار ساقط می‌شود و تنها شناخت حسی و عقل تجربی به عنوان ابزار تسلط بر طبیعت به رسمیت شناخته می‌شود. در شناخت اجتماعی (و حیانی) اگر از وحی و مراتب مختلف عقل بشری استفاده می‌کند، به مراتب مشاهده و توصیف و تبیین ابعاد طبیعی جامعه محدود نمی‌شود و ضمن توصیف و تبیین ابعاد تفهیمی و حتی فوق طبیعی جامعه از ابعاد ارزشی، تجویزی و انتقادی نیز برخوردار می‌گردد (پارسانیا، ۱۳۹۲، صص. ۲۷۳-۲۶۳). بر این اساس، جهان اجتماعی اربعین از سطح کنش فردی تا ساختار و روابط بین فردی آن، عملاً شکلی از کنش را خلق می‌کند که می‌توان آن را در یک صورت‌بندی کلی ذیل عنوان «جهان اجتماعی» اربعین صورت‌بندی و مفاهیم ذیل آن را به ترتیب جدول شماره ۴ دسته‌بندی کرد. به عبارت دیگر، دال مرکزی تحقیقات کیفی مردم‌نگارانه را می‌توان ذیل مفهوم «تعلیق امر مادی» در نظر گرفت و بر مبنای دال‌های پیرامونی که در آن عقلانیت ابزاری در صورت‌های مختلف به تعلیق درمی‌آید مفصل‌بندی کرد. تجربه اربعین به نوعی تجربه دینی از جنس تعلیق امر مادی و روزمره است که در اثنای آن امور و کنش‌ها در چهارچوب‌ها و منطق عقلانی روزمره و شناخته‌شده قابل تبیین نیستند (رضوی‌زاده، ۱۳۹۶). این جهان به نوعی شامل تعلیق موقت عقلانیت ابزاری، قشربندی اجتماعی و و ادارک امر قدسی و غیبی، رنج مقدس به مثابه تولید معنا و احساس برانگیزانندگی عاطفی را شامل می‌شود.

بنابراین، آنچه در بررسی‌های انجام‌شده در مشاهدات میدانی اربعین بیشتر از همه توجهات را جلب کرده است، تغییر جهان اجتماعی و مناسبات مادی است که در ساحت زمانی و مکانی اربعین شکلی جدید از کنش را ارائه می‌نماید. مهم‌ترین مقوله در این زمینه تعلیق امر مادی است؛ از سیالیت بدن و فاصله‌گذاری اجتماعی که استریوتیپ‌های غالب جنسیتی را زیر سؤال می‌برد تا چیرگی کنش عاطفی بر کنش عقلانی و ابزاری و محوریت رنج مادی بدن در طول سفر از آغاز تا انجام به نوعی این تعلیق امر مادی را نشان می‌دهد، به نوعی که در محدوده آن از ساحت زمان و مکان تمام امور مادی از بدن انسانی تا روابط متقابل انسانی شکلی جدید می‌گیرند و نوعی از روابط بین‌الذهانی را ایجاد می‌کنند که امر مادی در آن به تعلیق درآمده است و همین

ساختاری را می‌سازد که در آن هدف نه سود مادی بلکه هزینه کردن بیشتر به نفع دیگری است. به عبارت دیگر، اگر در نگاه نوین گردشگر فرصتی برای جذب سرمایه و سود بیشتر برای میزبان است، میزبان و موبددار نه تنها چنین نگاهی ندارد بلکه هدفش هزینه‌کرد تا حد امکان برای زائر است و این دقیقاً همان جایی است که از تعلیق امر مادی و مترتبات ذیل آن، جهان اجتماعی اربعین ساخته می‌شود.

جدول (۵): جهان اجتماعی اربعین و مفاهیم آن

مقوله	مقولات فرعی	مقالات
تعلیق امر مادی	- چیرگی کنش عاطفی بر کنش عقلانی - طلب رنج خودخواسته در عوض رفاه مادی - تبدیل جسم به عنوان ابژه رنج به جای سوژه لذت - تعلیق سلسله مراتب قشربندی و طبقه اجتماعی - تجربه امر قدسی و غیبی - گذر از ملال زندگی روزمره	رضوی زاده (۱۳۹۶)؛ رحمانی (۱۴۰۱)؛ ذولفقارزاده و شراهی (۱۳۹۸)؛ کرمی قهی (۱۳۹۹)
پیوند روح و جسم در مسیر شدن	- رنج مقدس، بدن به مثابه رستنگاه و عروج روح - تغییر کلیشه‌ها و استریوتیپ‌های جنسیتی - سیالیت بدن و دگرگونی فاصله اجتماعی و فیزیکی بین مرد و زن تحت شرایط روح جمعی سفر	رضوی زاده (۱۳۹۶)، کرمی قهی (۱۳۹۹)؛ تاج‌بخش (۱۳۹۹)
تعلیق ملیت، نژاد، طبقه و قشربندی	- برهم خوردن سلسله مراتب قشربندی - برهم خوردن مرزهای نژادی - کنش بر مبنای کسب رضایت سوم شخص (سیدالشهدا) - اتوپیای محقق شده و آرمانی ظهور	رضوی زاده (۱۳۹۶)؛ کرمی قهی (۱۳۹۹)؛ تاج‌بخش (۱۳۹۹)؛ رحمانی (۱۴۰۱)؛ گیویان (۱۳۹۶)

توجه به جنبه‌های کارکردی اربعین نیز به عنوان سؤال دوم پژوهش، یکی دیگر از موضوعات مهم در مقالات مرتبط با اربعین است. در یک سوی طیف، مقالاتی قرار

دارند که کارکردهای مثبت این پدیده را مورد توجه قرار داده‌اند که آنها را می‌توان به چهار دسته کارکردهای اجتماعی، تمدنی، فردی و هویتی تقسیم‌بندی کرد. جنبه‌هایی چون افزایش مشارکت جمعی، افزایش انسجام اجتماعی و پیوند بین نسلی ازجمله کارکردهای اجتماعی مورد توجه در این مقالات بوده‌اند. ازسوی دیگر، در نگاه تمدنی کارکردهایی چون نمایش قدرت شیعه و البته انقلاب اسلامی و دلالت‌های سیاسی بر قدرت جمهوری اسلامی و اربعین به‌مثابه پل بین اکنون و ظهور در نظر گرفته شده است. خلق جهان اجتماعی اربعین به‌نوعی در حوزه فردی نیز منجر به تغییرات رفتاری، شناختی و عاطفی شده و درنهایت از جنبه‌های مختلف هویتی می‌تواند فرد را تحت تأثیر قرار داد. همچنین این کارکرد نهایتاً به یک درک هویتی مشترک ختم می‌گردد که خود را در مسیر اربعین با نمادهای مشترک (پرچم، کوله و لباس مشکی و مقصد مشترک) یکی می‌کند. این یکی از جنبه‌های پُرتکرار در بین مقالاتی است که داده‌های خود را به‌صورت میدانی جمع‌آوری کرده‌اند. این هویت مشترک عملاً در ادامه ساختار مجزایی از کنش را خلق می‌کند و از لحاظ ایجابی نیز منجر به شکل‌گیری هویت ویژه و خاص اربعینی برای اعضای ملیت‌های گوناگون در یک مسیر ۱۰۰ کیلومتری می‌شود. چنین درک هویتی می‌تواند مقدمه شکل‌گیری فرهنگی خاص بر مبنای جغرافیای اربعین باشد که گونه‌ای جدید از کنش انسانی و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی در نتیجه آن خلق می‌شوند.

جدول (۶): کارکردهای مراسم پیاده‌روی اربعین

کارکرد اصلی	کارکردهای فرعی	مقالات
کارکردهای اجتماعی	- عرصه تحقق مشارکت جمعی - بسترسازی و تحقق کنش معطوف به محبت - حفظ و افزایش انسجام اجتماعی - پیوند بین نسلی	ویسی و همکاران (۱۴۰۳)؛ رضائی تمیجانی (۱۳۹۹)؛ میرصادقی و نصراللهی (۱۳۹۷)
کارکردهای تمدنی و سیاسی	- همگرایی جهانی تشیع - آمادگی و مقدمه ظهور - ارائه تصویر موقت از اتوپیای پس از ظهور - نمایش قدرت فرهنگی ناشی از انقلاب اسلامی	رحمانی (۱۴۰۱)؛ موسوی و بیات (۱۳۹۷)؛ احمدی (۱۳۹۷)؛ ویسی و همکاران (۱۴۰۳)؛ بیات و موسوی (۱۳۹۷)؛ ذکایی و اسلامی (۱۳۹۹)

کارکرد اصلی	کارکردهای فرعی	مقالات
	- اربعین به مثابه رسانه شیعه - استکبارستیزی - اربعین به مثابه دلالت عینی قدرت - فرهنگی و امنیتی جمهوری اسلامی	
کارکردهای فردی	- کارکردهویت ساز - اصلاح سبک زندگی - اربعین به مثابه سفر جسمی و روحی - تبدیل از ابژه منقلع به سوژه فعال - رستن روح و رستاخیز هویتی - سفر به مثابه تجربه دینی - تخلیه عاطفی، التیام بخشی، آرامش - روحی و روانی	رضوانی و غلامی (۱۴۰۱)؛ رضوی زاده (۱۳۹۶)؛ کرمی قهی (۱۳۹۹)؛ کرمی قهی (۱۴۰۱)؛ تاج بخش (۱۳۹۹)؛ پویافر (۱۳۹۹)؛ ذکابی و اسلامی (۱۳۹۹)
کارکردهای فرهنگی - هویتی	- جمع گرایی و اتحاد امت - هم گرایی فرهنگی بین زوار ایرانی و عراقی و یگانگی هویتی - پوشش یکنواخت (هویت خاص ملی و شیعی در پوشش مشکی) - مناسک طول مسیر - اتحاد زائران برای رسیدن به مقصد مشترک	شراهی و ذوالفقارزاده (۱۳۹۸)؛ موحد (۱۳۹۹)؛ گیویان (۱۳۹۶)؛ تاج بخش (۱۳۹۹)

مهم ترین سؤال پژوهش حاضر، شناسایی راهبردهای گسترش و تعمیق پیاده روی اربعین بوده است که در ابتدا راهبردهای ارائه شده در مقالات مرور شده مورد بررسی قرار می گیرد و سپس راهبردهای پیشنهادی پژوهش حاضر بر اساس این پژوهش ها ارائه می گردد. در بین مقالات مرور شده دو مقاله به طور اختصاصی مقاله راهبردی درباره توسعه پدیده اربعین بودند؛ اما در سایر مقالات نیز می توان راهبردهای پیشنهادی را جستجو و احصا نمود. بخشی از راهبردها، راهبردهای اجرایی و مدیریتی هستند که ناظر به راهکارهای مختلف نظری و عملی برای توسعه پدیده اربعین اند و بخشی دیگر پیشنهادهای عملی در حوزه مدیریت بهتر رویداد اربعین از زوایای گوناگون را ارائه می دهند. همچنین دسته ای دیگر از مقالات بر لزوم

شکل‌گیری و تعمیق ارتباطات و تعاملات زائران بین‌المللی اربعین تأکیده کرده‌اند که ما آن را تحت عنوان راهبردهای میان‌فرهنگی عنوان آورده‌ایم. برخی راهبردها نیز جنبه سلبی دارند و معتقدند که برخی از موارد و موضوعات برای بهبود فرهنگ اربعین باید مورد بازنگری قرار بگیرند. این جنبه سلبی هم شامل سیاست‌گذاران و مدیران مرتبط با موضوع می‌شود و هم موکب‌داران و برخی رفتارهای زائران خصوصاً در رابطه با میزبانان عراقی.

راهبردهای پیشنهادی در مقالات را ذیل چهار راهبرد کلی می‌توان دسته‌بندی کرد:

۱- راهبردهای توسعه‌ای: در بسیاری از مقالات بر لزوم توسعه زیرساختی مسیر اربعین از کشورهای مبدأ تا کشورهای مقصد تأکید شده و از آن به‌عنوان مقدمه‌ای برای همکاری‌های اقتصادی مشترک یاد شده است، همچنین توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و توسعه شهرهای مرزی و مسیر ترانزیتی در مسیر ایران و عراق نیز یکی از مقولات مهم در راهبردهای توسعه‌ای است، این دسته از راهبردها می‌توان ذیل نگاه گردشگرانه به اربعین قرار داد که از دل آن به‌دنبال افزایش تولید داخلی و رشد اقتصادی به‌خاطر حجم انبوه سفرها در بازه زمانی اربعین هستند.

۲- راهبردهای مدیریتی: این بخش از راهبردها که در مقالات با رویکردهای مختلف یافت می‌شود از دو جنبه اهمیت دارد: جنبه ایجابی که در آن دولت باید تلاش خود را برای مدیریت هرچه بهتر سفر در ایام اربعین بگذارد و از مشکلات همیشگی از مقدمات سفر مانند گرفتن گذرنامه تا عبور و مرور و اسکان و حمل‌ونقل و همچنین مدیریت مسائلی مثل اسکان زائران در مرزهای دو کشور و خاک عراق از مشقت زائران در ایام اربعین کاسته شود. جنبه سلبی که در این راهبرد تلاش گردد دخالت‌های دولت و مواکب حاکمیتی در مسیر اربعین به حداقل برسد تا اصالت عراقی اربعین حفظ گردد، در این بخش عمده مقالات پیشنهاد کرده‌اند دولت امور زیرساختی که مواکب توان انجام آن را ندارند را برعهده بگیرد (برای مثال ساخت کارخانه یخ).

۳- راهبردهای میان‌فرهنگی: این بخش بیشتر به لزوم تعامل زائران ایرانی و عراقی و سایر زائران از فرهنگ‌ها و کشورهای مختلف می‌پردازد، دسته‌ای از مقالات بر لزوم همگرایی بیشتر فرهنگ ایرانی و عراقی تأکید و در این مسیر بر گسترش تعاملات زبانی و ارتباطات مجازی تأکید کرده‌اند، ازسوی دیگر این

مقالات نیز در این راهبرد بر حفظ اصالت عراقی اربعین و عدم چیرگی اربعین ایرانی بر اربعین عراقی تأکید کرده‌اند.

۴- راهبردهای سلبی (آسیب‌شناسانه): بسیاری از مقالات که نگاه آسیب شناسانه داشته‌اند بر لزوم اصلاح برخی موارد در سطوح راهبردی، مدیریتی و فردی تأکید داشته‌اند از جمله اینکه قرائت صرفاً سیاسی از پدیده اربعین را ضدکارکرد اصلی آن شمرده‌اند و سپس از دولتی شدن اربعین انتقاد کرده‌اند و در نهایت خواستار حذف و سلب برخی رفتارها از سوی سیاست‌گذاران در شیوه مدیریت و خصوصاً بازنمایی رسانه‌ای آن شده‌اند، این دسته درواقع با طرح نگاه هترتوپایی اتوپای گروه اول در بحث اربعین را به چالش کشیده و ضمن همراهی با اصل واقعه اربعین خواستار اتخاذ راهبردهای‌هایی شده‌اند که قرائت‌های سیاسی از اربعین نداشته باشد.

این نوع راهبردهای سلبی به‌نوعی از سوی اصحاب علوم اجتماعی در طیف روشنفکری دینی اتخاذ شده و هدف حذف قرائت‌ها و برداشت‌های سیاسی از اربعین است و البته این گروه نیز هدف خود را حفظ اصالت عراقی اربعین به‌عنوان پدیده ناب فرهنگی می‌دانند. این سطح از راهبرد همچنین در سطح مردمی نیز خواستار همراهی و آگاهی بیشتر نسبت به فرهنگ کشور میزبان و تلاش برای حفظ و همراهی با آن است تا اصالت پدیده با مصرف‌گرایی و یا نگاه از بالا به به پایین زائر ایرانی به زائر عراقی (تحت عنوان نگاه خیره) به خطر نیفتد.

جدول (۷): راهبردهای پیشنهادی

راهبرد اصلی	راهبردهای فرعی	مقالات
راهبردهای توسعه‌ای	بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، توجه به توسعه محلی شهرهای در مسیر اربعین، پیوند اقتصادی بین شهرهای مسیر ایران و عراق، برنامه‌ریزی نهادهای مرتبط و لزوم هماهنگی برای تسهیل سفر در مراحل مختلف از صدور گذرنامه تا بازگشت	نورالله‌زاده و اسدی (۱۳۹۷)؛ احمدی (۱۳۹۹)؛ هاشمی مقدم (۱۴۰۲)؛ شهرابی (۱۴۰۰)؛ بنی اسد (۱۳۹۹)
راهبردهای مدیریتی	مردمی‌سازی امنیت و خدمت‌رسانی مواکب، تسهیل روند ورود و خروج زائران، عدم ورود مدیریت دولتی به امور جزئی مواکب	هاشمی مقدم (۱۴۰۲)؛ بنی اسد (۱۳۹۹)؛ احمدی (۱۳۹۷)

مقالات	راهبردهای فرعی	راهبرد اصلی
رحمانی (۱۴۰۲)؛ هاشمی مقدم (۱۴۰۲)؛ موحد و همکاران (۱۳۹۹)؛ ویسی و همکاران (۱۴۰۳)	تلاش برای تعمیق روابط مردم‌پایه فرهنگی ایران و عراق، تلاش برای عدم ایرانیزه کردن فرهنگ اربعین، تعلیق نگاه خیره زائر ایرانی به پدیده اربعین برای تغییر پدیده، حفظ اصالت عراقی اربعین، اربعین به‌مثابه رسانه تشیع	راهبردهای ارتباطات میان‌فرهنگی
رحمانی (۱۴۰۲)؛ هاشمی مقدم (۱۴۰۲)؛ احمدی (۱۳۹۷)؛ رضانی (۱۳۹۷)	مردم‌محور: احترام به فرهنگ کشور میزبان، حذف نگاه خیره ایرانی به زائر و میزبان عراقی، بهبود ارتباطات زبانی دولت‌محور: عدم ورود به موب‌داری و موب‌سازی، پرهیز از ایرانیزه کردن اربعین، باقی ماندن اربعین به‌مثابه اربعین عراقی، پرهیز از قرائت سیاسی و تمدنی از اربعین	راهبردهای سلبی (آسیب‌شناسانه با هدف حذف موضوع)

نتیجه‌گیری

همان‌طور که بالاتر اشاره شد، اغلب مقالات مرتبط با اربعین در حوزه علوم اجتماعی با رویکردهای تفسیری و روش‌های کیفی انجام شده است؛ نگاشته شدن ۷۳ درصد از ۳۲ مقالات مرتبط در این حوزه با حضور پژوهشگر در میدان پژوهش، از نقاط قوت این پژوهش‌هاست. همچنین گستره بسیار رویکردهای تفسیری ازجمله پدیدارشناسی و انواع روش‌های مردم‌نگارانه در رسیدن به توصیفات نسبتاً قابل قبول و دستیابی به مقوله‌های کلی که پدیده اربعین را ذیل آن‌ها بتوان تفسیر کرد نیز از نقاط امیدوارکننده مقالات است، به‌نحوی که اصطلاحات و مفاهیم این پدیده و آنچه در جدول ۴ آمد در مقالات بسیاری تکرار و بسط یافته است که می‌تواند به غنای پژوهش‌های بعدی و شکل‌گیری ادبیات نظری و چهارچوب مفهومی پژوهش‌های مرتبط با موضوع اربعین کمک نماید.

آنچه در بُعد ایجابی مورد توجه است، تأکید پژوهشگران بر جهان خاص اجتماعی اربعین است که کاملاً در ادبیات علوم اجتماعی جدید (علوم اجتماعی پس‌پوزیتیویستی) قابل درک است و کنش جهان اربعین از سطح فردی تا ارتباطات بین‌فردی و جهان شکل‌گرفته در بین الاذهان و نهایتاً ساختار منحصربه‌فرد آن مورد

توجه قرار گرفته است و مفاهیم و چهارچوب‌های تحلیلی آن نیز تا حد زیادی بسط یافته است. در بُعد سلبی آنچه حساسیت پژوهشگران را برانگیخته، نگاه به اربعین به عنوان یک پدیده ناب فرهنگی و مردمی است که دخالت دولت در آن باید به حداقل برسد. این مسئله خصوصاً در پیشنهادات و تذکرات پژوهشگران از طیف‌های مختلف برای حفظ اربعین به عنوان سنتی عراقی قابل توجه است و دولتی‌سازی مسیر مشایه و حضور مواکب حاکمیتی با زرق و برق فراوان از مسائلی است که به زعم پژوهشگران به اصالت عراقی و اصل پدیده ضربه می‌زند و باید از این مسئله جلوگیری کرد. از نظر پیشنهادات راهبردی نیز در وهله اول ادبیات غالب بر پرهیز دولت از حاکمیتی کردن اربعین خصوصاً در ایجاد و تاسیس مواکب تأکید داشته‌اند و از سوی دیگر بر مشارکت و اهتمام حاکمیت در توسعه زیرساختی و مدیریت سفر توجه نشان داده‌اند. به عبارت دیگر، دخالت دولت در ایجاد زیرساخت‌ها مجاز و اقدام دولت برای موکب‌داری غیرمجاز قلمداد شده است.

همچنین در چندین مقاله مخاطب زائران بوده‌اند که اغلب به خاطر عدم شناخت فرهنگ میزبان موجب بروز برخی مشکلات در ارتباطات بین فردی با میزبان عراقی و عدم درک درست از فرهنگ کشور میزبان شده‌اند. این مسئله که از آن با عنوان «نگاه خیره زائر ایرانی» یاد کردیم به مرور طی ده سال منجر به تغییر نحوه میزبانی و پذیرایی (برای مثال اضافه شدن چای ایرانی و ظروف یکبار مصرف) شده است که پیش از گسترش اربعین به شکل فعلی سابقه نداشته است. در عین حال بسیاری از مقالات که با سویه‌های توسعه‌ای و یا توسعه محلی نوشته شده‌اند بر لزوم برنامه‌ریزی برای انتفاع مالی از این پدیده به دلیل حضور چند میلیونی زائران تأکید کرده‌اند که این مسئله می‌تواند علی‌رغم عایدات مالی احتمالی در کوتاه‌مدت، اصالت و روح پدیده را بین برده و درنهایت با تهی شدن این پدیده از منشأ اصلی خود تبدیل به پدیده‌ای با نگاه گردشگرانه شود.

در بُعد ایجابی، تأکید پژوهشگران بر اهمیت و خاصیت منحصر به فرد جهان اجتماعی اربعین است. این جهان، با تعلیق عقلانیت ابزاری، شکستن قشربندی‌های اجتماعی و تجربه امر قدسی و غیبی، نوعی از کنش انسانی را به نمایش می‌گذارد که در ادبیات علوم اجتماعی جدید قابل درک و تحلیل است.

در بُعد سلبی، حساسیت پژوهشگران به حفظ اصالت فرهنگی و مردمی اربعین و جلوگیری از دخالت‌های دولتی و حاکمیتی در این مراسم است. این تأکید بر حفظ اربعین به عنوان سنتی عراقی، نشان دهنده نگرانی از تغییر ماهیت این رویداد بزرگ

به یک پدیده سیاسی و رسانه‌ای است:

۱- **جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی:** بیشتر پژوهش‌ها به توصیف تجارب فردی و جمعی زائران پرداخته‌اند؛ اما نیاز به مطالعات گسترده‌تری درباره تأثیرات فرهنگی و اجتماعی این رویداد بر جوامع میزبان و زائران وجود دارد. موضوعاتی مانند تغییرات فرهنگی ناشی از امتزاج فرهنگی، تأثیرات بلندمدت این مراسم بر هویت فرهنگی و اجتماعی زائران و میزبانان، و نقشی که این مراسم در همبستگی اجتماعی درون شیعی و یا ملی دارد، نیازمند پژوهش‌های بیشتری است.

۲- **تأثیرات اقتصادی:** تاکنون پژوهش‌های محدودی درباره تأثیرات اقتصادی پیاده‌روی اربعین بر اقتصاد محلی و ملی و البته امکان همکاری اقتصادی بین دو کشور ایران و عراق انجام شده است. موضوعاتی مانند تأثیرات اقتصادی بر کسب و کارهای محلی، فرصت‌های اشتغال‌زایی و... . همچنین، پژوهش‌هایی درباره نقش این رویداد در تقویت گردشگری و ایجاد فرصت‌های اقتصادی جدید می‌تواند مفید باشد که طبعاً متخصصان علوم اجتماعی در شناخت بسترها و زمینه‌های اجتماعی این موضوع می‌توانند راهگشا باشند.

۳- **مسائل مدیریتی و زیرساختی:** یکی دیگر از خلأهای مهم در پژوهش‌های موجود، بررسی عمیق‌تر مسائل مدیریتی و زیرساختی مرتبط با پیاده‌روی اربعین است. موضوعاتی مانند چگونگی مدیریت جمعیت عظیم زائران، تأمین امنیت، مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی احتمالی، و بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل و اقامتی، نیازمند پژوهش‌های دقیق و کاربردی است. این مطالعات می‌توانند به ارتقاء کیفیت برگزاری این مراسم بزرگ دینی و کاهش مشکلات مدیریتی کمک کنند.

۴- **مسائل روان‌شناختی و معنوی:** هرچند پژوهش‌هایی درباره تجارب معنوی و روان‌شناختی زائران به انجام رسیده است؛ اما نیاز به مطالعات عمیق‌تری درباره تأثیرات روان‌شناختی این رویداد بر زائران از جمله تغییرات در باورها، ارزش‌ها و رفتارهای فردی و جمعی احساس می‌شود. همچنین، بررسی نقش پیاده‌روی اربعین در تقویت معنویت و حس تعلق به جامعه مذهبی نیز می‌تواند موضوعی مهم برای تحقیقات آینده باشد، به‌نوعی که بتوان از نقش اربعین در ایجاد نوعی از هویت‌آفرینی و بازتولید آن در جامعه مدرن بحث و گفتگو کرد.

۵- **تأثیرات اربعین بر فرهنگ میزبان و میهمان خارج از ایام اربعین:** مطالعات مربوط به پیاده‌روی اربعین اغلب از حیث زمانی دربرگیرنده ایام ویژه

پیاپی روی اربعین در زمان وقوع آن هستند؛ اما به نظر می‌رسد که تأثیرات این مراسم از حیث فردی و اجتماعی در خارج از زمان این پدیده نیز قابل بررسی باشد، به خصوص اینکه این پدیده عملاً تبدیل به مبدأ زمانی برای بخش بزرگی از جامعه شده است و بسیاری از افراد و گروه‌ها برنامه سالانه خود را بر اساس این رویداد تنظیم می‌کنند. درواقع آنچه می‌تواند در این حوزه محل بحث و بررسی قرار گیرد، تأثیرات جهان اربعین بر ساحت‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی در خارج از ایام برگزاری مراسم اربعین است.

۶- **بررسی تأثیرات اشاعه‌ای:** مکتب اشاعه در مردم‌شناسی که توسط انسان‌شناسی چون فرانتس بوآس نمایندگی می‌شود بر اشاعه پدیده‌های فرهنگی از فرهنگی به فرهنگ دیگر تأکید دارد. یکی از خلأهای مهم پژوهشی جستجوی ابعاد مختلف اشاعه پدیده اجتماعی اربعین در جامعه ایرانی و فرهنگ و زیست دینی ایرانیان و سایر ملت‌ها و فرهنگ‌هاست. به‌طور خاص، ترویج فرهنگ یاریگری همچون گسترش روزافزون ایستگاه‌های صلواتی در شهرهای مختلف در ایام مذهبی را می‌توان به‌عنوان یکی از نمودهای عینی اشاعه فرهنگ اربعین از جامعه میزبان به جامعه مهمان (در اینجا ایران) مورد بررسی قرار داد.

۷- **صورت‌بندی دقیق جهان اجتماعی و کنش خاص آن:** جهان اجتماعی اربعین عملاً صورتی از کنش را خلق کرده است که به‌نوعی نمی‌توان آن را در انواع کنش‌های وبری درک کرد. این پدیده فرصتی مناسب برای صورت‌بندی کنش‌های خاص موجود در این مراسم که می‌توان آن را «کنش معطوف به محبت» نام‌گذاری کرد و بر مبنای آن نظام منحصربه‌فرد رفتاری برخاسته از اخلاق شیعی را شناسایی کرد.

راهبردهای پیشنهادی

با توجه به مباحث مطرح شده، راهبردهای پیشنهادی می‌تواند به چهار دسته کلی تقسیم شود:

- ۱- راهبردهای توسعه‌ای: بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، توسعه محلی شهرهای در مسیر اربعین و پیوند اقتصادی بین شهرهای مسیر ایران و عراق.
- ۲- راهبردهای مدیریتی: مردمی‌سازی امنیت و خدمت‌رسانی مواکب، تسهیل ورود و خروج زائران و عدم ورود مدیریت دولتی به امور جزیی مواکب.
- ۳- راهبردهای ارتباطات میان فرهنگی: تعمیق روابط فرهنگی ایران و عراق، حفظ

اصالت عراقی اربعین و پرهیز از ایرانیزه کردن فرهنگ اربعین.

۴- راهبردهای سلبی (آسیب شناسانه): احترام به فرهنگ کشور میزبان، حذف نگاه خیره ایرانی به زائر و میزبان عراقی و عدم ورود دولت به موکب‌داری و موکب‌سازی.

اربعین، به عنوان یک پدیده چندبعدی، نیازمند پژوهش‌های عمیق و همه‌جانبه است که بتوانند ابعاد مختلف آن را تحلیل و تبیین کنند. پژوهش‌های کیفی و تفسیری تاکنون توانسته‌اند به خوبی جهان اجتماعی اربعین را توصیف و تحلیل کنند؛ اما همچنان نیاز به پژوهش‌های بیشتری در این زمینه وجود دارد. با توجه به روند صعودی تعداد زائران و اهمیت روزافزون این مناسک، ضروری است که پژوهش‌های علمی بیشتری به بررسی ابعاد مختلف این رویداد بپردازند. این پژوهش‌ها می‌توانند به شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود کمک کرده و راهکارهایی برای بهره‌برداری بهتر از این رویداد عظیم اجتماعی ارائه دهند. همچنین، حفظ اصالت فرهنگی و مردمی اربعین و جلوگیری از دخالت‌های دولتی، می‌تواند به حفظ و تداوم این سنت بزرگ کمک کند.

فهرست منابع

احمدی، علی (۱۳۹۷). دلالت‌های راهبردی ارتباطات میان فرهنگی برای همگرایی اسلامی با تأکید بر راهپیمایی اربعین. *نامه فرهنگ و ارتباطات*، سال سوم، (۵)، ۱۷-۳۸.

بنی اسد، رضا (۱۳۹۹). قوم‌نگاری فرهنگ پیاده‌روی اربعین حسینی (علیه السلام): تحلیل‌ها و راهبردهای تصمیم‌گیری در نهادهای انقلاب اسلامی. *دین و ارتباطات*، سال بیست و هفتم، (۵۷)، ۹۵-۵۷.

بیات، قدسی و قاسمی، مرضیه (۱۳۹۹). ارتباطات آئینی در فضای مجازی: بازنمایی پیاده‌روی اربعین حسینی در وبسایت بی‌بی‌سی فارسی. *تحقیقات فرهنگی ایران*، سال سیزدهم، (۵۰)، ۶۵-۳۷.

پارسانیا، حمید (۱۳۹۲). *جهان‌های اجتماعی*. قم: کتاب فردا.

پویافر، محمدرضا (۱۳۹۹). *خیر ایرانی - خیر عراقی؛ مقایسه الگوی فعالیت‌های خیر دینی ایرانیان و عراقیان در آیین پیاده‌روی اربعین*. راهبرد فرهنگ، سال سیزدهم، (۵۲)، ۴۱-۷.

- پویافر، محمدرضا (۱۳۹۹). خیر دینی به مثابه تجربه دینی؛ بازتعریف گونه‌های تجربه دینی با مطالعه در آئین پیاده‌روی اربعین. *تحقیقات فرهنگی/ایران*، سال سیزدهم، (۵۰)، ۸۷-۱۱۵.
- پویافر، محمدرضا؛ داوری مقدم، سعیده و محمدزاده، زینب (۱۳۹۹). مشهد تا کربلا؛ مطالعه کیفی دو آیین پیاده‌روی زیارتی آخر صفر (مشهد) و اربعین (کربلا). *نامه فرهنگ و ارتباطات*، سال پنجم، (۹)، ۱۰۵-۱۴۰.
- تاج‌بخش، غلامرضا (۱۳۹۹). پیاده‌روی اربعین و معنایی کنش زیارت زائران جوان. *تحقیقات فرهنگی/ایران*، سال سیزدهم، (۵۰)، ۱۴۵-۱۶۸.
- تاج‌بخش، غلامرضا؛ حسینی، محمدرضا و موسوی، انتصار (۱۳۹۸). مطالعه کیفی الگوی ابراز هویت ایرانیان و عراقی‌ها در آیین پیاده‌روی اربعین. *نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان*، ۹(۲)، ۳۶-۹.
- ذکایی، محمدسعید و اسلامی، روح‌الله (۱۳۹۹). بازنمایی رسانه‌ای مناسک زیارت اربعین در ایران؛ سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶. *تحقیقات فرهنگی/ایران*، سال سیزدهم، (۵۰)، ۱-۳۶.
- رحمانی، جبار (۱۴۰۱). پیاده‌روی زیارت اربعین: از اتوپیا و ایدئولوژی تا هتروتوپیا. *مطالعات اجتماعی/ایران*، سال شانزدهم، (۴)، ۵۵-۷۶.
- رضوی‌زاده، ندا (۱۳۹۶). ادراک و تجربه زیسته زائران پیاده ایرانی در عراق (مورد مطالعه: پیاده‌روی اربعین آذر ۱۳۹۳ - عراق). *مطالعات و تحقیقات اجتماعی/ایران*، ۶(۴)، ۵۹۵-۶۳۱.
- رمضانی تمیجانی، صدیقه (۱۳۹۹). بررسی ابعاد و اجزای ذهنی مشارکت جمعی در پیاده‌روی اربعین. *دین و ارتباطات*، سال بیست و هفتم، (۵۷)، ۳۸۴-۳۵۷.
- رمضانی تمیجانی، صدیقه (۱۳۹۹). گونه‌ها و ساحت‌های مشارکت جمعی در پیاده‌روی اربعین. *تحقیقات فرهنگی/ایران*، سال سیزدهم، (۵۰)، ۱۱۷-۱۴۳.
- رمضانی، محمدجواد (۱۳۹۷). راهبردهای بومی‌سازی امنیت در مراسم اربعین مبتنی بر تجربیات بسیج مردمی. *نامه فرهنگ و ارتباطات*، سال سوم، (۵)، ۶۹-۹۲.
- سعیدی رضوانی، محمود و غلامی، فاطمه (۱۴۰۱). ارزیابی برنامه تربیتی پدیده اربعین بر پایه تجارب زیسته زائران. *دین و ارتباطات*، سال بیست و نهم، (۶۲)، ۱۵۳-۱۹۰.
- شراهی، اسماعیل و ذوالفقارزاده کرمانی، محمدمهدی (۱۳۹۸). واکاوی ادراک زائران از رفتار خادمان در اربعین: روایتی مردم‌شناختی از پدیده عظیم پیاده‌روی اربعین. *دین و ارتباطات*، سال بیست و ششم، (۵۵)، ۱۱۵-۱۴۸.

- شهرابی فراهانی، مهدیه (۱۴۰۰). ادراک معنوی انسان از ابرویداد مذهبی اربعین حسینی. *اسلام و علوم/ اجتماعی*، سال سیزدهم، (۲۵)، ۵۳-۳۳.
- طاهری مینا، فوزیه و لطیفی، میثم (۱۴۰۲). تعیین شخصیت آیین راهپیمایی اربعین بر اساس کهن الگوهای یونگ. *دین و ارتباطات*، سال سی‌ام، (۶۳)، ۱۸۱-۲۰۴.
- طباطبایی، سیدمحمد؛ رسولی، محمدرضا؛ عقلی، سیدوحید و مجیدی قهرودی، نسیم (۱۴۰۲). ابعاد ارتباطی مناسک در جهان معاصر: فراگرد ارتباطی در راهپیمایی اربعین. *مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، سال بیست و چهارم، (۶۱)، ۷-۳۲.
- عبداللهیان، حمید و طباطبایی، محمد (۱۴۰۰). مطالعه روابط قدرت و مقاومت در جهان معاصر: مطالعه مردم‌نگارانه تجربه راهپیمایی اربعین ۱۳۹۴. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۱۱(۲۲)، ۳۳-۶۷.
- غیاثی، هادی؛ برزویی، محمدرضا و نصیری، امید (۱۴۰۰). واکاوی اثرهای مناسک دینی در زیست خانوادگی؛ مورد مطالعه آیین پیاده‌روی زیارت اربعین حسینی. *مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، سال بیست و دوم، (۵۶)، ۲۱۹-۲۴۰.
- فروغی، یاسر (۱۳۹۹). مطالعه کیفی انگیزه‌های زائران ایرانی شرکت‌کننده در آئین پیاده‌روی زیارت اربعین. *دین و ارتباطات*، سال بیست و هفتم، (۵۷)، ۴۱۹-۴۵۰.
- قنبری برزبان، علی (۱۴۰۳). تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر قدرتمندی هویت در جامعه عرب‌زبان خوزستان (نظریه‌ای داده‌بنیان). *راهبرد/ اجتماعی فرهنگی*، سال سیزدهم، (۵۲)، ۶۷۵-۷۰۶.
- کرمی قهی، محمدتقی (۱۳۹۹). فهم تجربه پیاده‌روی زنان ایرانی در اربعین. *علوم اجتماعی*، (۹۱)، ۱-۳۸.
- کرمی، محمدتقی و بذرافشان، محمدمهدی (۱۳۹۳). فهم عراق از دریچه تجربه زیسته زائران عراقی اربعین. *اسلام و علوم/ اجتماعی*، (۱۲)۶، ۵-۲۵.
- کنعانی، فاطمه؛ حسن‌زاده، علیرضا؛ الهی، شعبان و طباطبائی‌ان، سیدحبیب‌الله (۱۳۹۷). بررسی کاربرد روش‌های آینده‌نگری؛ مرور سیستماتیک. *راهبرد*، سال بیست و هفتم، (۸۷)، ۵-۳۳.
- گیویان، عبدالله و امین، محسن (۱۳۹۶). محبت و هویت در آیین نمایش جهانی اربعین؛ مطالعه ماهیت، کارکردها و ساختار پیاده‌روی اربعین از منظر ارتباطات آیینی. *دین و ارتباطات*، سال بیست و چهارم، (۵۲)، ۱۶۷-۱۹۴.
- محسن‌زاده، محمدجواد؛ درزبان رستمی، حسن؛ صفایی، داود و نجاتی حسینی، سیدمحمود (۱۴۰۰). نقش شبکه‌های اجتماعی در باورپذیری مذهبی جوانان تهران؛ مطالعه موردی: مراسم اربعین. *دین و ارتباطات*، (۶۰)۲۸، ۶۲۹-۶۵۲.

مریجی، شمس‌الله (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی زیارت اربعین و کارکردهای اجتماعی آن. *اسلام و مطالعات اجتماعی*، سال دهم، (۳۸)، ۷-۳۲.
 موحد، مجید؛ نیک‌نجات، زینب؛ معاون، زهرا و هاشم‌پور صادقیان، مریم (۱۳۹۹). بازنمایی پیاده‌روی اربعین در فضای مجازی: تحلیل نشانه‌شناسی اجتماعی عکس‌های پیاده‌روی اربعین در اینستاگرام. *دین و ارتباطات*، سال بیست و هفتم، (۵۸)، ۴۱۱-۴۴۵.

موسوی، سیدمحمد و بیات، رضا (۱۳۹۷). کاوشی در آیین پیاده‌روی اربعین حسینی و اثرگذاری کارکردهای اجتماعی و سیاسی آن. *نامه فرهنگ و ارتباطات*، سال سوم، (۵)، ۹۳-۱۱۶.

ویسی، ارسلان؛ شاکری‌نژاد، محسن و البرزی، هادی (۱۴۰۳). پیاده‌روی اربعین به‌مثابه یک رسانه برای جامعه تشیع. *دین و ارتباطات*، سال سی و یکم، (۶۵)، ۱-۳۸.
 هاشمی مقدم، امیر (۱۴۰۲). انسان‌شناسی زیارت: مطالعاتی در آسیب‌شناسی مراسم اربعین. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۱۳(۲۵)، ۲۱۵-۲۳۳.

Blaikie, N. (2011). *Designing Social Research: The Logic of Anticipation*. pp. 101-102.

References

- Abdollahian, H. & Tabatabaei, M. (2021). A study of power and resistance relations in the contemporary world: An ethnographic study of the 2015 Arbāeen pilgrimage experience. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 11(22), 33-67. (In Persian)
- Ahmadi, A. (2018). Strategic implications of intercultural communication for Islamic convergence with an emphasis on the Arbāeen pilgrimage. *Journal of Culture and Communication*, 3(5), 17-38. (In Persian)
- Bayat, G. & Ghasemi, M. (2020). Ritual communication in cyberspace: Representation of the Arbāeen pilgrimage on the BBC Persian website. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(50), 37-65. (In Persian)
- Bayat, R. & Mousavi, S. M. (2018). An exploration of the Arbāeen pilgrimage ritual and its social and political impacts. *Journal of Culture and Communication*, 3(5), 93-116. (In Persian)
- Blaikie, N. (2011). *Designing social research: The logic of anticipation*. Polity Press.
- Bony Asad, R. (2020). Ethnography of the culture of the Arbāeen pilgrimage: Analyses and decision-making strategies in the institutions of the Islamic Revolution. *Religion and Communication*, 27(57), 57-95. (In Persian)
- Foroughi, Y. (2020). A qualitative study of the motivations of Iranian pilgrims participating in the Arbāeen pilgrimage ritual. *Religion and*

- Communication, 27(57), 419–450. (In Persian)
- Ghanbari Barzian, A. (2024). The impact of the Arbaeen pilgrimage rituals on strengthening identity in the Arabic-speaking community of Khuzestan (a grounded theory). *Journal of Socio-Cultural Strategy*, 13(52), 675–706. (In Persian)
- Ghyiassi, H., Barzoui, M. R. & Nassiri, O. (2021). Analysis of the effects of religious rituals on family life: A case study of the Arbaeen pilgrimage ritual. *Journal of Culture-Communication Studies*, 22(56), 219–240. (In Persian)
- Giyavian, A. & Amin, M. (2017). Love and identity in the mirror of the global Arbaeen display: A study of the nature, functions, and structure of the Arbaeen pilgrimage from the perspective of ritual communication. *Religion and Communication*, 24(52), 167–194. (In Persian)
- Hashemi Moghadam, A. (2023). Anthropology of pilgrimage: A study on the pathology of the Arbaeen ceremony. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 13(25), 215–233. (In Persian)
- Kanani, F., Hassanzadeh, A., Elahi, S. & Tabatabaeian, S. H. (2018). Examining the application of foresight methods: A systematic review. *Rahbord*, 27(87), 5–33. (In Persian)
- Karami Qahi, M. T. (2020). Understanding the experience of Iranian women in the Arbaeen pilgrimage. *Social Sciences*, (91), 1–38. (In Persian)
- Karami, M. T. & Bazrafshan, M. M. (2014). Understanding Iraq through the lived experience of Iraqi Arbaeen pilgrims. *Islam and Social Sciences*, 6(12), 5–25. (In Persian)
- Marayji, S. (2022). Sociological explanation of the Arbaeen pilgrimage and its social functions. *Islam and Social Studies*, 10(38), 7–32. (In Persian)
- Mohsenzadeh, M. J., Darzban Rostami, H., Safaei, D. & Nejati Hosseini, S. M. (2021). The role of social networks in the religious credibility of Tehran's youth: A case study of the Arbaeen ceremony. *Religion and Communication*, 28(60), 629–652. (In Persian)
- Movahed, M., Niknejat, Z., Moaven, Z. & Hashemipour Sadeghian, M. (2020). Representation of the Arbaeen pilgrimage in cyberspace: Social semiotic analysis of Arbaeen pilgrimage photos on Instagram. *Religion and Communication*, 27(58), 411–445. (In Persian)
- Parsania, H. (2013). *Social worlds* (1st ed.). Qom: Ketab-e Farda. (In Persian)
- Pouyafar, M. R. (2020a). Iranian charity vs. Iraqi charity: A comparison of the pattern of religious charitable activities of Iranians and Iraqis in the Arbaeen pilgrimage ritual. *Cultural Strategy*, 13(52), 7–41. (In Persian)
- Pouyafar, M. R. (2020b). Religious charity as a religious experience: Redefining types of religious experience through a study of the Arbaeen pilgrimage ritual. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(50), 87–115. (In Persian)
- Pouyafar, M. R., Davari Moghadam, S. & Mohammadzadeh, Z. (2020). Mashhad to Karbala: A qualitative study of two pilgrimage rituals of the end of Safar (Mashhad) and Arbaeen (Karbala). *Journal of Culture and Communication*, 5(9), 105–140. (In Persian)

- Rahmani, J. (2022). The Arbaeen pilgrimage: From utopia and ideology to heterotopia. *Iranian Journal of Social Studies*, 16(4), 55–76. (In Persian)
- Ramazani Tamijani, S. (2020a). Examining the dimensions and components of collective participation in the Arbaeen pilgrimage. *Religion and Communication*, 27(57), 357–384. (In Persian)
- Ramazani Tamijani, S. (2020b). Types and dimensions of collective participation in the Arbaeen pilgrimage. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(50), 117–143. (In Persian)
- Ramazani, M. J. (2018). Strategies for localizing security in the Arbaeen ceremony based on the experiences of the Popular Mobilization Forces. *Journal of Culture and Communication*, 3(5), 69–92. (In Persian)
- Razavi Zadeh, N. (2017). Perception and lived experience of Iranian pilgrims in Iraq (case study: Arbaeen pilgrimage, December 2014, Iraq). *Iranian Journal of Social Studies and Research*, 6(4), 595–631. (In Persian)
- Saedi Rezvani, M. & Gholami, F. (2022). Evaluation of the educational program of the Arbaeen phenomenon based on the lived experiences of pilgrims. *Religion and Communication*, 29(62), 153–190. (In Persian)
- Shahrabi Farahani, M. (2021). Human spiritual perception of the grand religious event of Arbaeen Hosseini. *Islam and Social Sciences*, 13(25), 33–53. (In Persian)
- Sharahi, E. & Zolfaghzadeh Kermani, M. M. (2019). Analysis of pilgrims' perceptions of the behavior of volunteers in Arbaeen: An ethnographic narrative of the grand Arbaeen pilgrimage phenomenon. *Religion and Communication*, 26(55), 115–148. (In Persian)
- Tabatabaei, S. M., Rasouli, M. R., Aghili, S. V. & Majidi Ghahroudi, N. (2023). Communicative dimensions of rituals in the contemporary world: The communication process in the Arbaeen pilgrimage. *Journal of Culture-Communication Studies*, 24(61), 7–32. (In Persian)
- Taheri Mina, F. & Latifi, M. (2023). Determining the character of the Arbaeen pilgrimage ritual based on Jung's archetypes. *Religion and Communication*, 30(63), 181–204. (In Persian)
- Tajbakhsh, G. (2020). The Arbaeen pilgrimage and meaning-making of the pilgrimage act among young pilgrims. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(50), 145–168. (In Persian)
- Tajbakhsh, G., Hosseini, M. R. & Mousavi, E. (2019). A qualitative study of the pattern of expressing the identity of Iranians and Iraqis in the Arbaeen pilgrimage ritual. *Social Theories of Muslim Thinkers*, 9(2), 9–36. (In Persian)
- Veysi, A., Shakerinejad, M. & Albarzi, H. (2024). The Arbaeen pilgrimage as a medium for the Shia community. *Religion and Communication*, 31(65), 1–38. (In Persian)
- Zokaie, M. S. & Eslami, R. (2020). Media representation of the Arbaeen pilgrimage rituals in Iran: 2013–2017. *Journal of Iranian Cultural Research*, 13(50), 1–36. (In Persian)